

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

РЕФЕРАТ О ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ ОЛИВЕРЕ ИЛИЋ „УЛОГА ТЕМАТСКОГ И ТАКСОНОМСКОГ ЗНАЊА У ОРГАНИЗАЦИЈИ СЕМАНТИЧКЕ МЕМОРИЈЕ: НОРМАТИВНИ, БИХЕЈВИОРАЛНИ И НЕУРАЛНИ ПОКАЗАТЕЉИ“

На XVI редовној седници Наставно-научног већа Филозофског факултета, одржаној 30. децембра 2014. године, именовани смо у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације Оливере Илић, под насловом „Улога тематског и таксономског знања у организацији семантичке меморије: нормативни, бихејвиорални и неурални показатељи“. Пошто смо прегледали и анализирали добијену дисертацију, подносимо Већу следећи извештај.

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Оливера Илић мастерирала је на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Новом Саду 2011. године, са мастер радом из когнитивне психологије на тему „Шта стоји у основи феномена живости?“, под менторством доц. др Вање Ковић. Докторске студије на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Новом Саду уписала је 2011. године, а наставила на Филозофском факултету у Београду 2012. године. Године 2013. добила је стипендију за истраживачки боравак Фондације Професор Борислав Лоренц у Cognitive Developmental Lab, The Ohio State University, US. Године 2012. добила је British Scholarship Trust, стипендију за истраживачки боравак на Department of Experimental Psychology, The University of Oxford, UK, а 2011. средства за студијско путовање (ESCOP 2012) Exit Фондације. Од 2011. године је као Стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја ангажована на научно-истраживачком пројекту Фундаментални когнитивни процеси и функције, 179033. Од 2012. године ангажована је као сарадник у настави на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду на предметима Психологија учења, Психологија памћења и мишљења и Језик и индивидуалне разлике. Оливера Илић

има већи број саопштења на међународним и домаћим скуповима, а 2013. године и публикацију у врхунском међународном часопису: Ilic, O., Kovic, V., Styles, S.J. (2013). In the Absence of Animacy: Superordinate Category Structure Affects Subordinate Label Verification. *PLoS ONE*, 8(12): e83282. doi:10.1371/journal.pone.0083282

Дисертација под насловом *Улога тематског и таксономског знања у организацији семантичке меморије: нормативни, бихејвиорални и неурални показатељи* написана је на 159 страна (кад се овоме додају насловне стране, страна са подацима о комисији, апстракти и прилози број страна је 186). Рад садржи 10 табела, 17 графикона и 4 прилога. У дисертацији су цитиране 162 референце.

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет истраживања докторске дисертације Оливере Илић је улога тематског и таксономских знања у организацији семантичке меморије. Новина приступа у овом истраживању се огледа у померању фокуса интересовања са развојних и културалних разлика, на улогу тематских и таксономских концепата у организацији знања одраслог, образованог и здравог појединца кроз нормативне, бихејвиоралне и неуралне показатеље.

У том смислу, циљ истраживања је био тројак:

Најпре, у претходним истраживањима уложен је напор да се поређени тематски и таксономски парови уједначе по значајним варијаблама као што су фреквентност, типичност, дужина речи и слично. Циљ ове дисертације био је да се уз помоћ прикупљених норми оствари увид у утицај управо таквих варијабли, али и да се дефинишу односи тематског и таксономског са њима неодвојивим сродним видовима повезаности, као што су сличност (за таксономски) и асоцијативност (за тематски).

Други циљ је био да се на популацији образованих, одраслих испитаника, говорника српског језика спроведу експерименти који би користити стандардни задатак и стимулусе за испитивање тематско-таксономске преференције, те да се

испита да ли постоји преференција (у избору) ка једном од два стила размишљања у овој популацији. Потом је било потребно испитати да ли се преференција ка тематском, односно таксономском начину повезивања може уочити и на мерама које су мање осетљиве на стратегију испитаника, те представљају боље мере аутоматског процесирања. Дакле, испитати да ли се преференција може забележити и у мерама очних покрета, брзини реакције и броју грешака у модификованом задатку принудног спаривања.

На послетку, трећи циљ је био да се испита постојање разлика у процесирању тематских и таксономских категорија током ране обраде, тј. пре улива стратегија у одговоре испитаника. Семантичко примовање управо јесте задатак који омогућава увид у аутоматске когнитивне процесе. Употребом технике евоцираних потенцијала, тј. бележењем електричне активности мозга испитаника током обављања овог задатка, испитано је да ли на неуралном плану постоје разлике у процесирању тематских и таксономских категорија. Варирање дужине излагања прима у задатку семантичког примовања омогућило је да се у истим експерименталним условима испита и аутоматско (automatic) и вољно (controlled) процесирање.

3. Основне хипотезе истраживања:

На основу спроведене пилот студије претпоставка је била да ће одрасли образовани говорници српског језика показати склоност ка тематском повезивању и да ће ову преференцу бити могуће забележити мерама очних покрета и брзином реаговања. Прецизније, очекивано је да ће тематски парови бити бирани доследно чешће и брже од таксономских, који ће бити чешће бирани од неповезаних. У складу са тим, највише пажње (мерено бројем и дужином фиксација) привлачиле би тематске, затим таксономске опције, а најмање неповезане.

Такође, претпоставка је била и да ће се интеграција тематских информација показати лакшом у односу на интеграцију таксономских информација. Овакво очекивање у складу је са студијама функционалне магнетне резонанце које показују да интеграција таксономских информација захтева улагање већег напора

додатним ангажовањем фронто-темпоралних региона у десној хемисфери (Kotz, et al., 2002; Sachs, et al., 2008). Очекивано је да ће се разлика у тежини интеграције информација испољити кроз разлике у амплитуди таласа око 400 милисекунди након излагања стимулуса, тј. кроз разлике у отклону N400 компоненте осетљиве на семантичку блискост појмова. Такође, очекивало се да ће се тежина интеграције одразити и на бихејвиоралне мере брзине реаговања и броја грешака.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

Докторска дисертација Оливере Илић садржи 5 поглавља.

У уводном поглављу дат је преглед традиционалних приступа организацији семантичке меморије, опис односа семантичких и асоцијативних веза у семантичкој меморији, опис тематских и таксономских веза, разлике између тематских и таксономских и тематских и асоцијативних веза, као и преглед литературе о тематском и таксономском процесирању.

Друго поглавље садржи уводни, општи део о нормирању тематског и таксономског знања, а потом и опис од 10 нормативних студија: Студија 1: асоцијативна повезаност, Студија 2: тематско навођење, Студија 3: таксономско навођење, Студија 4: тематска повезаност, Студија 5: таксономска повезаност, Студије 6 и 7: сличност и различитост, Студије 8 и 9: типичност и фамилијарност и Студија 10: фреквентност парова.

Треће поглавље даје уводни опис о тематском резонувању у одраслом добу, као и 3 експеримента, од којих су два студије очних покрета на сликовном и језичком материјалу, а трећи је експеримент навођеног спаривања.

У четвртом поглављу дат је опис временске динамике у процесирању тематског и таксономског знања, а потом и 3 експеримента који се баве темпоралним аспектом таксономско-тематског процесирања: маскирано примовање, бихејвиорална студија верификације и ERP студија са нагласком на анализу N400 компоненте осетљиве на семантичку блискост појмова.

У закључном делу резимирани су основни налази нормативних, бихејвиоралних, студија очних покрета и ERP студија, који на различите начине, али једнозначно, говоре у прилог доминантности тематског процесирања у српском језику.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

У оквиру тезе дат је извештај о низу нормативних и експерименталних студија које су покушале да дају одговор на питање о томе какве улоге ове две врсте повезаности играју у организацији семантичке меморије.

Резултати нормативних студија показали су да се процесирање опште семантичке повезаности међу објектима одвија аутоматски и претходи контролисаном, стратегијском процесирању које налаже задатак или ситуација. Ова примарна, спонтана процена семантичке повезаности значајно утиче на контролисано процесирање. Наши резултати показују да се при процени семантичке повезаности наш когнитивни систем ослања на две врсте информација: сличност базирану на заједничким карактеристикама, и сродност засновану на заједничком појављивању и комплементарности објеката. Осим тога, налази говоре у прилог тези да се тематској повезаности даје предност, односно да она има већи пондер у односу на таксономску повезаност. Дати налаз добио је подршку и у експерименталним студијама које су кроз мере визуелне пажње указале на рану конкуренцију тематских и таксономских информација, као и на концептуалну преференцу према тематски повезаним објектима. Друга линија експерименталних налаза потиче из студија маскираног примовања у којима су ефекти тематског и таксономског примовања били значајни иако су услови излагања прима били такви да испитаници нису могли проценити повезаност. Коначно, налази студија евоцираних потенцијала показали су већу лакоћу семантичке интеграције тематских информација, као и потребу да се уложи додатни когнитивни напор у обради таксономске повезаности.

Налази побројаних студија дају снажну подршку хипотези да се организација концептуалног знања заснива на бар две врсте информација: таксономским, занованим на сличности објеката, и тематским, које се темеље на комплементарности ентитета. Стога, сматрамо да је основни научни допринос ове тезе у приказу присуства и значаја тематског резовања корз раличите приступе и парадигме коришћене у тези, као и у препоруци да је неопходно обезбедити

бољу позицију тематском знању у постојећим моделима семантичке организације, у којима оно до сада или није постојао, или је било маргинализовано.

7. Закључак:

Закључујемо да је дисертација Оливере Илић под називом *Улога тематског и таксономског знања у организацији семантичке меморије: нормативни, бихејвиорални и неурални показатељи* урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану

У Београду, 27. фебруара 2015. године

КОМИСИЈА:

Доц. др Вања Ковић, доцент

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Дејан Лаловић, редовни професор

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Василије Гвозденовић, ванредни професор

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Драган Павловић, ванредни професор

ФАСПЕР, Универзитет у Београду

Проф. др Guillaume Thierry, редовни професор

Bangor University, School of Psychology